

in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, v knjižnici Narodnega muzeja v Ljubljani, v Študijski knjižnici na Reki ter v Župnijskem arhivu v Borštu. V knjigi je evidencial vse protokole in člane omenjenih društev, njihova pravila ter cilje, kar je edinstven seznam bogatega kulturnega in gospodarskega udejstvovanja te primestne tržaške vasi.

V drugem delu obravnavane knjige je Boris Kuret razgrnil seznam inštitucij v omenjeni občini. Obdelal je Občino Boršt ter sistem lokalne uprave vseh vasi v Bregu. Posvetil se je inštituciji Cerkve, šolstva, pošte in drugim oblikam uprave. Bogati seznam in historiatih teh inštitucij dokazujejo razvejanost posvetnega in cerkvenega življenja v teh krajih. V besedi in sliki je avtor obdelal gradnjo železnice Trst—Hrpe-lje, ki je bila zgrajena leta 1887, da bi se izboljšal trgovski promet med Trstom in Istro, ter da bi se skrajšala tovorna pot v smeri Kranjske in drugih avstrijskih dežel. Proga je merila 20 kilometrov in je bila zgrajena v višinski razliki 488 m. Na njej je bilo 7 viaduktov in 87 zgrajenih objektov. V Borštu je bila postaja opremljena z dvema tiroroma za prehitavanje in z enim za postajanje. Železniška proga je veliko prispevala k hitrejšemu razvoju vasi in hitrejši komunikaciji z mestom.

Avtor svoje delo zaključuje s prikazom 1. svetovne vojne ter posledic v življenju vasi. Visoka narodna zavest prebivalcev Boršta je bila opazna tudi v kasnejših desetletjih, ko so marsikateri morali v izgnanstvo ali v fašistične zapore.

Se dandanes je kljub bližini mestnih naselij in grozljivim infrastrukturnim cestnim povezavam ta vas ostala sinonim slovenstva. Obrnjen k soncu in obkrožen z vinsko trto ter z oljčnimi nasadi Boršt vztraja v svojem tradicionalnem življenju. Delo Borisa Kureta je ta izsek slovenske primestne vasi odlično predstavilo. Brežanska vas Boršt se nam je tako vtisnila v spomin v svoji bogati obleki preteklosti, vaško dogajanje, postavljeno v širši prostor, pa je dokaz žilavosti teh ljudi, kar je garancija tudi za jutrišnji dan.

Boris Gombač

Mario Meneghini, **Piero Pisenti**. Portogruaro 1990. 357 strani.

Piero Pisenti (1887—1990) je bil prvi prefekt furlanske pokrajine (Provincia del Friuli), ki je nastala januarja leta 1923 iz prejšnje videmske pokrajine, iz delov bivše Goriško-Gradišćanske ter iz tistih delov Koroške in Kranjske, ki so po rapalski mirovni pogodbi prišli pod Italijo. Ta združitev je imela tudi raznarodovalne namene in prefekt Pisenti je s svojimi ukrepi deloval izrazito protislovensko. Milica Kacinova ugotavlja, da je v furlanski pokrajini vladala »ostra in neomahljiva politika raznarodovanja«. Pisenti je poznan zlasti po ukazu z dne 19. oktobra 1923, s katerim je ukazal tujerodnim časnikom, da imajo naslove prevedene v italijanski jezik in da je tudi vsebina dvojezična. Ta strogi ukrep je sam Mussolini po par dneh prekalal. Pisenti je nato izgubil mesto prefekta, vendar je po krajšem obdobju znova deloval v stranki. V salojski republiki je bil 6. novembra 1943 imenovan za pravosodnega ministra. Takrat je Mussolini o njem dejal, da je človek, ki je imel celo dvajsetletje sposobnost »neke krivoverske razsvetljenosti«. Ta Mussolinijeva fraza je izbrana za podnaslov biografije izpod peresa Maria Meneghina, časnikarja, ustanovitelja in urednika desničarskega »Nuovo Fronte«.

Knjiga, o kateri poročamo, je hagiografska. Sestavljena je iz pričevanj različnih avtorjev. V njej so ponatisnjeni nekateri dokumenti, Pisentijevi članki in razgovori. Knjiga ni znanstveno delo. V objavljenem gradivu je tudi nekaj bežnih opozoril na razmere v takomenovani Julijski krajini, predvsem za čas med drugo svetovno vojno. Pisenti je leta 1925 izdal brošuro *Problemi di confine*, v njej je obdelal slovensko duhovščino. Februarja 1944 je v spremstvu sekretarja fašistične stranke Alessandra Pavlinija obiskal regiment »Tagliamento« na Tolminskem. Po vojni je deloval kot odvetnik in bil soudeležen pri družbi, ki je zgradila vzpenjačo na Svete Višarje (1964). Takrat je živel v Furlaniji, sicer pa je bil doma iz Perugie. Na knjigo velja le opozoriti, nima pa posebno velike historiografske vrednosti.

Branko Marušič

Charles S. Liebman, Steven M. Cohen, **Two Worlds of Judaism**. New Haven—London : Yale University Press, 1990. 11 + 202 strani.

Publikacija pregledno predstavlja današnjo problematiko ameriškega in izraelskega židovstva v vsej večplastnosti. Charles Liebman je univerzitetni profesor političnih ved v Izraelu, Steven Cohen pa profesor sociologije na univerzi v New Yorku. Knjiga tvori zaokroženo celoto in je razdeljena na poglavja: židovska kolektivna zavest, etnocentrizem in antisemitizem, država in diaspora, liberalizem in židovstvo, versko življenje.

Viri in literatura: rezultati mnogih anket in socioloških raziskav različnih avtorjev, med njimi tudi Liebmana in Cohena. Članki časopisov Los Angeles Times, 1988

in Jerusalem Post, 1988. — Na straneh 185—193 je dolg seznam uporabljene literature; naštetih so tudi avtorji: Menachen Friedman, Simon Herman, Howard Sachar, Henry Wasserman.

Kolektivno povezanost z rojaki občutijo Židje najprej v obliki obvezne medsebojne pomoči. Kar 74 % ameriških Židov šteje tovrstno pomoč za svoj imperativ. Več kot polovica Židov pričakuje pri svojih agencijah v Združenih državah bolj osebni pristop, kvalitetnejšo uslugo na račun solidarnosti; tak medsebojni odnos gojijo tudi v njihovih šolah v kontaktu med učitelji in starši učencev. Skratka, gre za pojem razširjene židovske družine, kamor so vključeni vsi člani, tako bogati kot revni (str. 21). Omenjeni odnos je v Izraelu še poglobljen in se včasih kaže v prav familiarnem nastopu do strank. — V 60-tih letih, ko je bil proces proti Adolfu Eichmannu (1960) in kasneje šestdnevna vojna (1967), je holokavst nekako postajal osrednji židovski simbol. Ameriški Židje so gradili spomenike, pripravljali razstave, urejali muzeje; podobno, morda pa bolj iracionalno so se odzivali Židje v Izraelu (str. 33).

Židje vidijo svojo lastno podobo okrašeno s pozitivnimi atributi: intelekt, širina, priznavanje duhovnih vrednot, kultiviran racionalizem, lepo družinsko življenje. Krščanska kultura in civilizacija pa je po njihovem mnenju inferiorna v odnosu do židovstva (str. 39). — Kot skupnost so dobro integrirani v ameriško družbo, to je najbolj izobrazena skupina in tudi poslovno uspešna. Kar četrtina kluba »Forbes 400«, najbogatejših Američanov je Židov, četudi tvorijo manj kot 3 % celotnega prebivalstva. Imajo vrsto vplivnih intelektualcev in novinarjev ter močan proizraelski lobby v Washingtonu. Z indirektnim vplivom so uspeli, da se je v obdobju po 1. 1968 kar 300.000 Židov izselilo iz Sovjetske Zveze. (Zanimivo, da česa podobnega niso dosegli okrog 1. 1940, da bi rešili rojake nacističnih taborišč.) — Odnosi s črnci niso najboljše, čeprav so tudi Židje aktivno sodelovali pri znanem gibanju za človekove pravice. Še l. 1985 je bilo 85 % ameriških Židov mnenja, da bi poslabšanje gospodarskih razmer in socialni nemiri v državi verjetno povzročili antisemitizem večjih dimenzij; zato kar polovica tamkajšnjih Židov tako ali drugače podpira vladne socialne programe, ki dolgoročno preprečujejo nemire (str. 49). Zanimivo, da je še vedno prisotno namerno zapiranje Židov v lastni krog, raje se družijo z rojaki. — V anketi 1986. leta je bila dobra polovica izraelskih Židov mnenja, da je vsaka kritika njihove države nujno že izraz določenega antisemitizma; podobne poglede imajo tudi mnogi njihovi ameriški rojaki (str. 62)! Tretjina židovskih Američanov je relativno indiferentna do Izraela, tretjina je zmerno proizraelska, ena tretjina pa je odločno proizraelska.

Določena mera pretiravanja je razvidna tudi v židovskem zgodovinopisju; za svojo zgodovino štejejo preteklost teritorija, kjer je danes njihova država, in ne le zgodovino židovskega ljudstva, kar bi bilo sicer običajno (str. 74). — O odnosu do Arabcev na zasedenih ozemljih tovrstne ankete in študije kažejo precejšnjo različnost: teoretično jim priznavajo enake pravice, ki pa niso potem uresničene v praksi. Večina se še vedno zavzema za preferencialni odnos do Arabcev predvsem pri vstopu na univerzo, zaposlitvi, socialnem zavarovanju in poljedelskih kreditih.

Politična kultura je brez dvoma višja pri ameriških Židih, ki so bolj tolerantni; Izraelci niso preveč senzibilni, ko gre za praktično uresničevanje pravic, ki naj jih ima vsak posameznik, vključno s pravico do svobode govora in tiska. V Ameriki se Židje zavzemajo za pravice posameznika in manjšin, za ločitev cerkve in države. Verjetno je k temu pripomogla njihova politična izkušnja, saj so tudi sami manjšina v ameriški družbi z relativno manj politične moči; bojijo se potencialnega antisemitizma.

Židovstvo ima v sebi tudi kulturni in ne samo verski element. Večna ameriških rojakov praznuje najmanj trikrat v letu: Rosh Hashanah (Novo leto, sept.—okt.), in Yom Kippur (Dan sprave, sept.—okt.), Hanukah (osvoboditev Jeruzalema, dec.), Passover (praznik osvoboditve izpod egipt. jarma, marec—april). Omenjeni prazniki so dostikrat upoštevani tudi na koledarjih, ki so namenjeni vsem Američanom, ne le Židom. — Družine z otroki dokaj redno izpolnjujejo verske običaje; sinovi in hčere poskrbijo, da so njihovi starši pokopani na židovskih pokopališčih itd. Opazno je tudi prilagajanje novim časom v Ameriki: Rosh Hashanah je na primer postal rojstni dan sveta, Passover poudarja pomen svobode za vsakega posameznika. V Izraelu slavijo takorekoč vsi Passover; Hanukah praznuje 88 % prebivalstva, Yom Kippur pa 74 %; ob sobotah se vsaj polovica tamkajšnjih Židov strogo drži praznika. Izraelsko židovstvo goji več rituala, se pa manj ukvarja z moralnimi dilemami kot ameriško.

Tako ameriško kot izraelsko židovstvo izvirata iz skupne kulturne dediščine, vendar sta sčasoma nastali dve različni reinterpretaciji. Ameriški Židje pač živijo v svetu, kjer je verska pripadnost prostovoljna; zato so si morali povsem sami zgraditi svojo infrastrukturo: šole, sinagoge, bolnice, domove za ostarele, poletne rekreacijske centre, organizirati dobrodelna društva in razne pomožne organizacije, vzdrževati lastno časopisje itd. V Izraelu vse to sodi v državni proračun, ali pa je vsaj subvencionirano. Tukaj je religija uradna zadeva, dočim je v Združenih državah to stvar posameznika in njegove zavesti.